

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ» ШЛЯХОМ ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сьогодні з-поміж важливих завдань, що постають перед системою освіти, особливої актуальності набуває проблема розумового виховання у молодшого школяра. Одним із центральних питань розумового виховання є розвиток пізнавальної активності.

Як і чим зацікавити учнів молодшого шкільного віку, щоб предмет був для них цікавим, потрібним, таким, коли на урок хочеться йти, а з уроку – ні. Напевно, найважливіше – створювати такі ситуації на уроці, щоб учні були постійно в пошуку і знаходили відповіді на різні питання. Найкраще для цього підходять уроки предмета «Я у світі».

Аналіз літературних джерел із проблеми активізації пізнавальної діяльності учнів засвідчив, що досліджувались її психологічні аспекти (Б.Г. Ананьєв, Л.І. Божович, Д.Б. Богоявленська, Л.С. Виготський, Г.С. Костюк, О.М. Леонтьєв, Н.О. Менчинська, Н.Ф. Талізіна, А.В. Фурман); вивчались можливості активізації навчання учнів шляхом удосконалення методів навчання (Ю.К. Бабанський, Б.І. Коротяєв, І.Я. Лернер, М.І. Махмутов, М.М. Скаткін); досліджувався зв'язок пізнавальної активності, інтересу та пізнавальних потреб школярів (Л.П. Арістова, Л.О. Іванова, В.С. Ільїн, В.І. Лозова, Н.Г. Морозова, В.О. Онищук, І.Ф. Харламов, Т.І. Шамова, Г.І. Щукіна). В останні роки питання активізації пізнавальної діяльності учнів висвітлювались у дисертаційних роботах з педагогіки та окремих методик (С.Б. Беляєв, О.В. Вашук, М.С. Головань, М.Я. Ігнатенко, Л.О. Лісіна та ін.). Вивчення праць зазначених учених дало підстави для висновку, що в психолого-педагогічних дослідженнях відсутній єдиний підхід до трактування поняття «пізнавальна активність». Воно розглядається як компонент пізнавальної діяльності (Л.П. Арістова, Л.О. Іванова, М.Я. Ігнатенко, І.Ф. Харламов, Т.І. Шамова та ін.); як готовність особистості до пізнання зовнішнього і внутрішнього світу (Н.О. Половнікова, В.О. Онищук, Т.І. Шамова та ін.); як одна з рис (властивостей) особистості (М.С. Головань, І.Я. Ланіна, В.І. Лозова, Г.І. Щукіна та ін.). У результаті аналізу та теоретичного узагальнення результатів досліджень учених встановлено, що пізнавальна активність – це складне особистісне утворення, інтегрована якість особистості, що має мотиваційний, змістово-операційний та емоційно-вольовий компоненти і реалізується через ставлення до навчально-пізнавальної діяльності, пізнавальний інтерес, ініціативу, ефективне оволодіння знаннями і способами діяльності, самостійність, цілеспрямованість та наполегливість у навчанні, впевненість у собі, прагнення до самовдосконалення, інтелектуальну рефлексію особистості.

Активність учнів виражається через запитання, прагнення мислити, пізнавальну самостійність в процесах сприйняття, відтворення, розуміння, творчого застосування. Ознаками сформованості активності особистості виступають: ініціативність, характеристика діяльності, енергійність, інтенсивність, ставлення до діяльності, добросовісність, інтерес, самостійність, усвідомлення дій, воля, наполегливість в досягненні мети та творчість. Тому можна виділити певні рівні активності учня в навчальній діяльності:

1. Низький – вчитель повідомляє знання, ставить запитання, дає відповіді, показує як розв'язується завдання, а учень слухає, записує, пригадує повідомлене.

2. Середній – завдання розв'язуються спільними зусиллями викладача та учнів; учні залучаються у частковий пошук.

3. Високий – самі учні здійснюють активний пошук відповіді, знаходять власні способи розв'язання.

Прояв активності в процесі навчання пов'язаний з новими пізнаннями світу. Тому в багатьох педагогічних джерелах відмічається важливість саме пізнавальної активності, яка виникає завдяки продуктивній активності. Отже, пізнавальна активність учнів є показником якості їх навчально-пізнавальної діяльності, спрямованої до ефективного оволодіння знаннями та способами діяльності [3].

Навчальний предмет «Я у світі» реалізує галузь «Суспільствознавство» Державного стандарту початкової загальної освіти і спрямовується на соціалізацію особистості молодшого школяра, його патріотичне і громадянське виховання.

Поступове нагромадження ставлень школярів до себе, до найближчого і віддаленого соціального середовища сприятиме розвитку їхньої самосвідомості і самовизначення у довкіллі, і на цій основі прагнення до самовдосконалення. Цей курс за навчальним планом реалізується в 3-4 класах.

Для того, щоб навчання було успішним на перший план виходить особистісно-орієнтована взаємодія вчителя і учня. Творчий небайдужий вчитель постійно знаходиться у пошуку нових засобів, форм і методів навчання і виховання. За вимогами часу з'являються нові, інноваційні підходи до організації процесу навчання. Інноваційний підхід до навчання або виховання означає введення і використання інтерактивних технологій.

Інтерактивне навчання – це організація продуктивної взаємодії суб'єктів педагогічного процесу, спрямованої на: формування нового знання; засвоєння способів навчальних дій учнями; розвиток комунікативних умінь; соціалізацію за рахунок моделювання життєвих ситуацій. Відповідно до цього визначення, інтерактивні методи – це способи організації продуктивної взаємодії суб'єктів педагогічного процесу [4].

У побудові класифікації інтерактивних методів скористаємося класифікацією інтерактивних технологій О. Пометун і Л. Пироженко, які виокремлюють [3]:

- 1) технології кооперативного навчання (навчання відбувається в робочих групах);
- 2) технології колективно-групового навчання (фронтальні форми роботи);
- 3) технології ситуативного моделювання (симуляції або імітаційні ігри);
- 4) технології опрацювання дискусійних питань (тобто форми організації та проведення дискусій).

У межах технології кооперативного навчання автори розглядають такі методи: робота в парах, ротаційні трійки, карусель, акваріум.

Метод «Карусель» за своєю сутністю є роботою в змінних парах. Використання цього методу забезпечує обмін думками між усіма учнями класу: учні сідають по колу, обличчями один до одного. Після того, як вони обмінялись думками, зовнішнє коло рухається, тоді як внутрішнє залишається нерухомим. Таким чином, усі учні мають змогу обмінятися думками.

На уроках курсу «Я у світі» у початковій школі цей метод часто використовують для проведення взаємоопитувань: кожен учень отримує (або формулює самостійно) питання з теми по черзі задає його учням, із якими опиняється у парі. Цей метод може також використовуватись для обговорення у парах проблемних питань, які вимагають нестандартних рішень.

Наприклад: „Що треба робити, щоб під час ожеледиці люди не надали?“, „Навіщо кішці вуса?“, „Як можна побудувати дім без цегли?“ тощо.

Метод „Акваріум“ передбачає роботу однієї групи, тоді як інші учні спостерігають за процесом її діяльності, а потім аналізують її ефективність та результативність. Наприклад, на уроці група учнів може будувати школу майбутнього, використовуючи всі ідеї, що були висловлені колективно. Решта учнів спостерігають та оцінюють роботу групи. Під час використання цього методу необхідно враховувати психологічні особливості молодших школярів, які не можуть тривалий час пасивно спостерігати за діяльністю інших.

До технології колективно-групового навчання відносять методи обговорення проблеми в загальному колі (полілоги), мікрофон, незакінчені речення, мозковий штурм, аналіз ситуацій, броунівський рух.

Полілог є одним з основних інтерактивних методів, який розуміється як модифікацію евристичної бесіди. За класифікацією О. Пометун, цей метод має назву „обговорення у загальному колі“. Його сутність полягає в організації інтерактивного обговорення певної проблеми, в ході якого кожен може висловити свою думку. Наприклад, у колі можуть обговорюватись такі питання: „Які справи краще робити одному, а які – разом?“, „Чи кожна людина може стати успішною?“, „Від чого залежить мода?“

Мікрофон є різновидом цього методу: висловлювати позицію можна тому, хто має в руках мікрофон. Цей метод дозволяє організувати відповіді дітей.

Сутність броунівського руху полягає у тому, що учні вільно рухаються по кімнаті, хаотично об'єднуються в пари з метою отримати відповідь на запитання; або рухаються цілеспрямовано: із метою знайти парну картинку, продовження висловлювання тощо. На уроках курсу „Я у світі“ для цієї вправи можна ставити такі завдання: „Зібрати тварин у класи“, „Об'єднати тварину та її дитину“, „Знайти для кожної тварини відповідну їжу“.

Технології ситуативного моделювання передбачають симуляції, імітаційні ігри. Імітаціями (імітаційними іграми) називають процедури з виконанням певних простих відомих дій, які відтворюють, імітують будь-які явища навколишньої дійсності. Учасники імітації реагують на конкретну ситуацію в рамках заданої програми, чітко виконуючи інструкцію...”

З метою опрацювання дискусійних питань використовують методи ПРЕС, „займи позицію“, „неперервна шкала думок“, дебати тощо. Метод ПРЕС передбачає побудову висловлювання за таким алгоритмом: Я вважаю... Тому що... Наприклад... Таким чином... За таким алгоритмом можна вчити дітей будувати докази. Наприклад, необхідно довести, що Земля має форму кулі. Використовуючи означений метод, це можна зробити таким чином: „Я вважаю, що Земля має форму кулі. Тому що, якщо вийти з однієї місцевості та рухатися в одному напрямку, потрапиш знову і цю місцевість. Наприклад, це довів своєю подорожжю Магеллан. Таким чином. Земля має форму кулі“.

Метод „Займи позицію“ спрямований на поляризацію думок стосовно певної проблеми. Він застосовується на початку дискусії. Наприклад, може бути поставлене таке питання .. Миша польова – це корисна чи шкідлива тварина?”

Неперервна шкала думок є методом, що дозволяє висловити думку усім членам групи. Найчастіше використовується ланцюг питань-відповідей.

Кооперативне навчання є основною формою організації діяльності, що існує паралельно з групою (фронтальною) формою та визначається як організація навчання у малих групах учнів, об'єднаних спільною навчальною метою. Реалізація означеної форми навчання вимагає об'єднання дітей у групи, склад яких може змінюватись протягом року. Проблемні запитання для всіх груп можуть бути однаковими або взаємодоповнюючими. У відповідності до характеру завдання визначається зміст груп: гетерогенний (складається з учнів із різними пізнавальними можливостями) або гомогенний (складається з учнів із приблизно однаковим рівнем пізнавальних можливостей). Організація роботи в групі може бути паралельно-спільною (кожен член групи розв'язує одне із завдань, що входить до складу нагальної навчальної задачі); або власне спільною (коли одну задачу розв'язують усі разом).

Оптимальний склад груп дослідники інтерактивних технологій визначають від трьох до п'яти учнів, але на початкових шинах допускається поділ на групи з двох осіб. Під час організації роботи в групах пропонується такий розподіл ролей: спікер (або керівник групи), який зачитує завдання групі, організовує порядок виконання, підбиває підсумки роботи, визначає дисципліну; секретар, який веде записи та має бути готовий висловлювати думки як член групи; посередник, в обов'язки якого входить стежити за часом та заохочувати групу до роботи; доповідач, який доповідає про результати роботи групи.

Важливою відмінністю інтерактивних форм роботи від традиційної фронтальної чи групової є постановка мети вчителем перед дітьми. Якщо в традиційній технології переважає постановка однакової мети для кожного, що сприяє конкуренції, змаганням, то інтерактивна технологія передбачає „нааявність спільної мети, що вимагає об'єднання зусиль учнів для її досягнення, розподілу функцій та обов'язків між учасниками діяльності, співробітництва, яке засноване на взаємодопомозі в процесі діяльності, взаємонавчання“.

Інтерактивні технології відіграють важливу роль у сучасній освіті. Їхня перевага полягає в тому, що учні засвоюють рівні пізнання (знання, розуміння, застосування, оцінювання), у класах збільшується кількість учнів, які свідомо засвоюють навчальний матеріал. Учні займають активну позицію у засвоєнні знань, зростає їхній інтерес у сприйманні знань. Значно підвищується особистісна роль учителя – він є лідером, організатором. Але необхідно зазначити, що проектування і проведення уроків за інтерактивними технологіями потребують, перш за все, компетентності в цих технологіях учителя, його вміння переглянути і перебудувати свою роботу з учнями.

Список використаної літератури

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібник / І.М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби і технології: монографія. - К.: Атіка, 2005.
3. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 392с.
4. Підласий І. Педагогічні інновації / Підласий І., Підласий А. // Рідна школа. - № 12. – С. 25
5. Гладир В.Г. Інноваційні підходи до викладання предметів гуманітарного циклу http://www.mcppv.ho.com.ua/docs/st_gladur1.htm